

РЕЦЕНЗІЯ

доктора психологічних наук, професора, професора кафедри психології та соціальної роботи Західноукраїнського національного університету

ФУРМАНА Анатолія Васильовича

на кваліфікаційну роботу КРИЖАНОВСЬКОЇ Анетти Вікторівни

на тему: «Особистісні детермінанти в системі професійного зростання

викладача ЗВО», поданої до захисту на здобуття ступеня доктора

філософії за спеціальністю 053 Психологія

галузі знань 05 Соціальні та поведінкові науки

1. Актуальність теми

Професійний розвиток викладача вищої освіти є одним із ключових завдань сучасної освітньої системи, яка сьогодні стикається з викликами глобалізації та стрімких технологічних змін. Суспільство вимагає від університетських викладачів не лише високого рівня знань, а й здатності до постійного самовдосконалення, гнучкості та ефективної комунікації. У цьому контексті дослідження особистісних детермінантів професійного зростання набуває особливої актуальності, оскільки саме вони є внутрішнім двигуном розвитку. Зокрема, існуючі дослідження здебільшого зосереджені на зовнішніх факторах (тренінги, курси підвищення кваліфікації), тоді як роль внутрішніх, особистісних ресурсів залишається недостатньо вивченою. Розуміння того, як такі риси, як мотивація, стійкість до стресу, емоційний інтелект та проактивність, впливають на траєкторію професійного зростання, дозволить розробити більш ефективні програми підтримки викладачів. Актуальність дослідження посилюється також тим, що саме ці особистісні характеристики є визначальними для здатності викладача адаптуватися до нових освітніх стандартів, впроваджувати інноваційні методики і вибудовувати ефективну взаємодію зі здобувачами вищої освіти, що зумовлено акмеологічною компетентністю викладача як чинника його професійного зростання. Таким чином, дослідження дозволить не лише теоретично обґрунтувати, а й на практиці застосувати знання для оптимізації системи підготовки та підвищення кваліфікації освітян.

Враховуючи вищевикладене, актуальність кваліфікаційної роботи Крижановської Анетти Вікторівни «Особистісні детермінанти в системі

професійного зростання викладача ЗВО» є безсумнівною.

2. Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій

Наукові положення, висновки і рекомендації кваліфікаційної роботи Крижановської Анетти Вікторівни повністю обґрунтовані, що підтверджується коректним використанням сучасних наукових методів і підходів.

Достовірність результатів дослідження забезпечується тим, що вони отримані авторкою у процесі використання загальнонаукових та спеціальних методів психологічного пізнання. Серед застосованих у роботі засобів дослідження доцільно зазначити концептуальні положення діяльнісного та компетентнісного підходів, теоретичні положення про професійну діяльність викладача ЗВО, його акмеологічну компетентність як чинника професійного зростання.

Наукові положення, висновки й рекомендації відзначаються достовірністю, яка забезпечена використанням значної кількості фахової літератури, фундаментальних, прикладних і суто експериментальних досліджень у сфері психології.

Наукові положення, сформульовані висновки до усіх розділів дисертації, а також загальні висновки з роботи мають наукове обґрунтування. Подані результати, рекомендації базуються на теоретичному підґрунті та логічно сліднують із проведених авторкою досліджень, експериментальних підтверджень використаних методів і підходів.

3. Наукова новизна результатів дослідження

Наукова новизна отриманих результатів кваліфікаційної роботи Крижановської Анетти Вікторівни полягає в тому, що дисертація є комплексним дослідженням у сфері психології, зокрема у системі професійного зростання викладача ЗВО.

Головними науковими положеннями у кваліфікаційній роботі, на нашу думку, є те, що авторкою:

- вперше: визначено за особистісні детермінанти професійного зростання

викладача ЗВО показники особистісної ресурсності та акмеологічної компетентності (осмисленості життя, самоактуалізації, життєтворчих здібностей, потреб саморозвитку, особистісної самореалізованості та виснаженості); теоретично обґрунтовано та емпірично верифіковано структуру акмеологічної компетентності викладача, ядром якої є зв'язки між осмисленістю ним повсякдення, життєтворчими здібностями, саморозвитком та самоактуалізацією;

- розширено уявлення про акмеологічну компетентність викладача як про чинник його професійного зростання, про динаміку та галузеву специфіку становлення його акмеологічної грамотності, про стрес-чинники науково-педагогічної діяльності у закладах вищої освіти та залежність чутливості до них від рівня акмеологічної зрілості та особистісної ресурсності;

- дістали подальшого розвитку психодіагностична модель особистості, що узасаднена на методиці вивчення ресурсів та обмежень професійного зростання викладача вищої школи, система знань про психологічні засоби розвитку його акмеологічної компетентності в сучасних реаліях українських ЗВО.

4. Зміст дисертації та відповідність встановленим вимогам

Кваліфікаційна робота складається з анотації, вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел та додатків. Зміст дисертації відповідає поставленим меті та завданням дослідження, характеризується повнотою викладу матеріалу, структурною логічністю та завершеністю змісту. Відтак повною мірою дотримано традиційно взірцеву структуру кваліфікаційної роботи.

У вступі деталізовано актуальність вибору теми кваліфікаційної роботи, зазначено зв'язок з науковими програмами, планами, темами, сформульовано мету та завдання дослідження, описано наукову новизну одержаних результатів та їх практичне значення. Також наведено список наукових праць із зазначенням авторського внеску в наукових доробках, які опубліковано у співавторстві, а також презентовано інформацію про апробацію та впровадження результатів наукових пошуків в освітньо-науковий процес як ЗВО, так і наукових установ. Крім того, подано опис структури та обсягу дисертації. Все це підтверджує вагомі результати, досягнуті у процесі виконання здобувачкою кваліфікаційної роботи.

У результаті теоретичного аналізу досліджуваної проблеми професійне зростання викладача ЗВО визначено як цілісну динамічну систему, що охоплює не лише підвищення його професійної компетентності, а й розвиток особистісних рис-якостей, необхідних для ефективної науково-педагогічної діяльності, що зумовлено певними внутрішніми детермінантами. Ключовим чинником професійного зростання викладача ЗВО виокремлено акмеологічну компетентність, яка поєднує особистісні, професійні та рефлексивні властивості, що забезпечують не тільки ефективну педагогічну діяльність, а й здатність до саморозвитку та інноваційного оновлення, підґрунтям котрої є ціннісні орієнтації, рефлексивність, цілепокладання та прагнення до особистісної і професійної самореалізації.

Авторкою у ході концептуально обґрунтованого емпіричного дослідження виокремлено структуру акмеологічної компетентності викладача ЗВО, ядром якої є позитивні зв'язки між самоактуалізацією та потребою у саморозвитку, між осмисленістю повсякдення, життєтворчими здібностями та особистісною реалізованістю і негативні зв'язки усіх компонентів із особистісною виснаженістю викладача вищої школи.

Позитивний аспект кваліфікаційної роботи становлять розробка та апробація авторкою групового психологічного тренінгу як однієї з найбільш доцільних форм для цілеспрямованого і системного розвитку акмеологічної компетентності педагогів за сучасних умов високих вимог та швидких змін у системі вищої освіти України. Упровадження такого тренінгу для викладачів ЗВО позитивно позначилось на показниках їхньої психологічної ресурсності, саморозвитку, особистісної реалізованості та осмисленості життєвого шляху.

Сформульовані у дисертації висновки до розділів і загальні висновки повною мірою оприявнюють отримані узагальнені результати, мають достатній науковий рівень та відповідають установленим кваліфікаційним вимогам.

Отже, рецензована кваліфікаційна робота має методологічно аргументовану структуру, за формою і змістовим наповненням повністю розкриває мету і завдання психологічного дослідження.

5. Практичне значення результатів кваліфікаційної роботи

Отримані висновки та результати кваліфікаційної роботи характеризуються практичним застосуванням у діяльності ЗВО у процесі професійного зростання майбутніх викладачів, а також психологів-практиків і представників адміністрації закладів вищої освіти задля створення сприятливих умов вдосконалення психолого-педагогічної майстерності цих майбутніх і чинних фахівців.

Матеріали дослідження та його результати можуть бути використані у викладанні дисциплін «Вікова психологія», «Педагогічна психологія», «Основи психодіагностики», «Психологія вищої школи», «Психологія професійної діяльності вчителя» та ін.

Результати, отримані у ході дослідження, та система психологічних завдань запропонованої програми розвитку акмеологічної компетентності викладача ЗВО впроваджено в освітній процес Західноукраїнського національного університету, Українського науково-методичного центру практичної психології і соціальної роботи НАПН України та Національного університету «Острозька академія».

Усі отримані психологічні дані, факти і знання та їх впровадження підтверджено довідками використання результатів дисертації, що наявні в додатках.

6. Повнота викладення основних результатів кваліфікаційної роботи в опублікованих працях

Головні положення та узагальнені висновки кваліфікаційної роботи викладені у 10 наукових працях, з яких: 4 статті у наукових фахових виданнях України, 6 праць – апробаційного характеру.

Основні результати, які відображені у дисертації, обговорювалися на міжнародних та всеукраїнських конференціях: II Міжнародна науково-практична конференція «Інновації в освіті: реалії та перспективи розвитку» (м. Тернопіль, 25 листопада 2021 року), III Міжнародна науково-практична конференція «Інновації в освіті: реалії та перспективи розвитку» (м. Тернопіль, 20 травня 2022 року), Міжнародна науково-практична конференція «Психосоціальні ресурси особистісного та соціального розвитку в епоху глобалізації» (м. Тернопіль, 4-5

листопада 2022 року), Всеукраїнська науково-практична конференція «Особистість і суспільство: психосоціальні виміри ковітальної взаємодії» (м. Тернопіль, ЗУНУ, 28-29 квітня 2023 року), II Міжнародна науково-практична конференція «Психосоціальні ресурси особистісного та соціального розвитку в епоху глобалізації» (м. Тернопіль, 3-4 листопада 2023 року), II Всеукраїнська науково-практична конференція «Особистість і суспільство: психосоціальні виміри ковітальної взаємодії» (м. Тернопіль, 30 квітня 2024).

Вивчення змісту публікацій здобувачки за темою кваліфікаційної роботи підтверджує повноту викладу головних наукових положень та дотримання принципів академічної доброчесності у процесі підготовки дисертації. Загальна кількість публікацій та їх зміст достатньою мірою висвітлюють результати кваліфікаційної роботи.

7. Зауваження та дискусійні питання

Водночас доцільно висловити такі зауваження і побажання:

1. Визначаючи досить високу актуальність теми кваліфікаційної роботи, варто зазначити, що, незважаючи на ґрунтовний теоретичний аналіз проблеми професійного зростання викладача ЗВО, доцільно було б більш ємно, бодай у схематичному вигляді, подати психологічну структуру особистісних детермінант, зважаючи на канони аксіологічної компетентності як інтегрального чинника його фахового зростання.

2. Запропоноване визначення акмеологічної компетентності як чинника розвитку професійного зростання викладача вищої школи (підрозділ 1.2) є достатньо широким і сутнісно відображає його психологічний зміст. Проте варто було б більш оптимально за формою та узмістовненням подати його як у висновках до розділу 2, так і в загальних висновках дисертації.

3. На наш погляд, методи психологічного дослідження доречно було б доповнити тими, які безпосередньо спрямовані на аналіз особистісних детермінант, себто спричинень професійного зростання викладача вищої школи. Це уможливило б більш цілісне зрозуміння чинників і показників його фахової зрілості (до прикладу, внутрішнього опору стрес-факторам освітньої діяльності науково-педагогічних працівників ЗВО).

4. Описуючи результати апробації запропонованої програми розвитку акмеологічної компетентності викладача вищої школи у третьому розділі дисертації, слушно було б додати більше пояснень відносно можливостей і поступовості структурних компонентів відповідного тренінгу у випадку виникнення труднощів у розвитку суб'єктних та рефлексивних рис-якостей його особистості.

Висловлені зауваження та побажання не зменшують загальної позитивної оцінки кваліфікаційної роботи, а лише підтверджують складність досліджуваної проблематики, що варто авторці врахувати у подальших наукових пошуках.

8. Відсутність порушення академічної доброчесності

Текст кваліфікаційної роботи пройшов перевірку на наявність текстових запозичень за допомогою Інтернет-сервісу Turnitin Similarity. За результатами перевірки підтверджено відсутність текстових запозичень без належного посилання на джерело і встановлено, що кваліфікаційна робота Крижановської Анетти Вікторівни на тему «Особистісні детермінанти в системі професійного зростання викладача ЗВО» відповідає принципам академічної доброчесності.

Висновок про відповідність роботи встановленим вимогам МОН України

Кваліфікаційна робота Крижановської Анетти Вікторівни на тему «Особистісні детермінанти в системі професійного зростання викладача ЗВО» є завершеним науковим дослідженням, яке виконано самостійно, вирішує актуальне завдання у сфері психології, має вагоме теоретичне та практичне значення. Отримані теоретичні висновки достатньо науково обґрунтовані, є новими та раніше не захищалися. Кваліфікаційна робота за змістом, об'єктом та предметом дослідження, висновками та рекомендаціями відповідає спеціальності 053 Психологія.

Зважаючи на актуальність дослідження, новизну теоретичних положень, практичну цінність результатів, рівень їх висвітлення у публікаціях в наукових виданнях, висновуємо, що дисертація відповідає «Порядку присудження ступеня

доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження доктора філософії», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 року № 44, а її авторка, Крижановська Анетта Вікторівна, заслуговує на присудження їй ступеня доктора філософії за спеціальністю 053 Психологія галузі знань 05 Соціальні та поведінкові науки.

Рецензент:

**доктор психологічних наук, професор,
професор кафедри психології
та соціальної роботи Західноукраїнського
національного університету**

Анатолій В. ФУРМАН

Підпис *Анатолій В. Фурман*

Завіряю: *Анна Семик*

НАЧАЛЬНИК
ЗАГАЛЬНОГО ВІДДІЛУ

